

Ks. Wiesław Przygoda. *Apostolski wymiar wolontariatu charytatywnego w Polsce. Studium teologicznopastoralne na podstawie badań wolontariuszy z parafialnych zespołów Caritas*. Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL 2012 ss. 451.

Autor recenzowanej książki – ks. prof. dr hab. Wiesław Przygoda – jest już dobrze znany w środowisku pastoralistów polskich dzięki swoim publikacjom, a szczególnie dzięki monografiom: *Funkcja charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II* (Lublin 1998, ss. 271) oraz *Posługa charytatywna Kościoła w Polsce. Studium teologicznopastoralne* (Lublin 2004, ss. 523). Recenzowana książka jest swoistą kontynuacją jego dotychczasowych badań, w których problematyka posługi charytatywnej Kościoła zajmuje bez wątpienia pozycję wiodącą, ale zarazem jest oryginalnym dziełem poświęconym w całości problematyce wolontariatu charytatywnego w Polsce. Monografia ks. W. Przygody zawiera wszystkie formalne elementy wymagane dla naukowych wydawnictw. W szczególności dwie recenzje wydawnicze przygotowane przez samodzielnych pracowników naukowych, streszczenia i spisy treści w dwóch językach obcych (angielskim i niemieckim), bibliografię wraz ze spisem skrótów, aneksy, przypisy. Składa się ona z pięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem, zakończenia, wykazu tabel i wykresów oraz aneksów.

Temat badawczy podjęty przez ks. W. Przygodę jest aktualny i twórczy. Przez lata w Kościele polskim trwała działalność charytatywna. Natomiast wolontariat w nowoczesnym tego słowa znaczeniu jest rzeczywistością stosunkowo nową zarówno w społeczeństwie, jak i w Kościele. Stąd też nie doczekał się w polskiej literaturze pastoralnej zbyt wielu opracowań. Nie było, jak dotąd, tak obszernej i przekrojowej monografii odnoszącej się do tejże kwestii. Wolontariat pojawiał się w Kościele w różnych kształtach. Nie przyjmował jednak form prawnie zorganizowanych. Dziś poszukuje swej nowej tożsamości i nowych dróg rozwoju. Stąd też wszelkie badania tematu niosą ważne wsparcie w teologicznopastoralnym rozpoznaniu i rozwoju tej aktywności Kościoła oraz mają aplikacyjny charakter. Gruntowne badania ankietowe świadomości wolontariuszy pomagają w sformułowaniu praktycznych postulatów co do dalszego rozwoju i kierunkowania społecznego ruchu wolontariackiego. Omawiana publikacja wychodzi naprzeciw tej potrzebie.

Wstęp do monografii określa badawczy problem i hipotezy, metodę badań i źródła (s. 7-26). W opinii recenzenta jest on zbyt obszerny, a przez to nieco zaciemniający meritum. Można było część treści w nim zawartych przenieść do innych miejsc pracy. Jednakże recenzujący uznaje tego rodzaju rozwiązanie. Kluczowym pytaniem, na które Autor poszukuje odpowiedzi, jest stopień apostolskiej świadomości wolontariuszy zaangażowanych w parafialne zespoły Caritas. Nie chodzi więc wyłącznie o badanie form ich zaangażowania, a nawet wielorakich motywów działań, lecz przekonania, że prowadzą oni prawdziwy apostołat w ramach Kościoła. W ten sposób odróżniają się od wielu innych wolontaryjnych inicjatyw istniejących w świeckim społeczeństwie.

Praca – zgodnie z metodologią teologii pastoralnej – ma charakter teoretyczno-empiryczny. Do części teoretycznej należy przede wszystkim rozdział pierwszy (s. 27-98).

Zarysowuje on historyczne, teologiczne i prawne podwaliny dla całości rozprawy. Przedstawia istotę chrześcijańskiego wolontariatu, jego dzieje, a w szczególności pokazuje go jako jedną z ważnych form apostołstwa katolików świeckich. Teoretyczne treści przekazuje Autor również w zgrabny sposób, jako wprowadzenia do poszczególnych segmentów opisu badań empirycznych. W ten sposób broni się przed zbytnim socjologizowaniem teologii pastoralnej, które niestety zagraża wielu teologom.

Dalsze rozdziały stanowią prezentację wyników przeprowadzonych badań empirycznych wśród członków parafialnych zespołów Caritas zaangażowanych w wolontariat. Po badaniach pilotażowych w 2009 r., Autor rozesłał w 2010 r. 1140 kwestionariuszy do losowo wybranej grupy wolontariuszy. Ostatecznie poddał analizie 722 ankiety. Jak sam stwierdza, jego studium ma charakter diagnostyczno-weryfikacyjny. Po opisie apostołskiego aspektu zaangażowania wolontariuszy charytatywnych w Polsce dokonał on bowiem weryfikacji przyjętych hipotez. Hipotezy te wymienia we wstępie (s. 22). Obok szczegółowych, których nie wymieniamy, ogólna hipoteza brzmiała: wśród członków parafialnych zespołów Caritas istnieje generalna znajomość apostołskiego wymiaru wolontariatu charytatywnego. Autor w skrupulatnych, metodycznych badaniach dochodzi do wniosku, że wyniki ankiet w zasadniczym zarysie potwierdzają przyjęte przez niego hipotezy.

Kolejne rozdziały rozprawy pokazują szczegóły wyników badań w postaci tabel i ich opisów. Zawierają także próby ocen uzyskanych danych. Autor badał m.in. znajomość istoty i zadań wolontariatu, motywacje wolontariuszy i ich świadomość powołania do apostołstwa (rozdz. II), identyfikację wolontariuszy z Kościołem i organizacją Caritas, współpracę z innymi grupami wolontaryjnymi, jak też władzami i samorządem (rozdz. III), drogi realizacji zadań apostołskich poprzez rozpoznawanie ludzkich potrzeb, propagowanie dzieł miłosierdzia, tworzenie narzędzi organizacyjnych i troskę o własną formację (rozdz. IV), duchowość wolontariuszy i źródła tej duchowości (rozdz. V). Zakończenie monografii ma charakter osobnego rozdziału (s. 307-336). W przejrzysty sposób eksplikuje istotne wnioski z badań teoretycznych i empirycznych. Prezentacja w zgrabny sposób przeplata się z wnioskami i postulatami pastoralnymi. Ze względu na obszerność można było wydzielić ten blok (treści zakończenia rozprawy) jako osobny rozdział zbierający najważniejsze wyniki badawczych poszukiwań. Jednakże możliwe jest także rozwiązanie przyjęte przez Autora.

Umieszczona w rozprawie bibliografia wskazuje bardzo obszerną listę źródeł. Trzeba podkreślić, że znaczna ich liczba to pozycje najnowsze. Autor wykazał w nadmiarze znajomość istotnej dla przyjętego tematu literatury i to także wielojęzycznej (głównie niemieckiej, ale także włoskiej). Bogate są aneksy, które m.in. uzupełniają ilustracyjny materiał, ze względu na obszerność nieumieszczony w zasadniczym tekście. Pozwala to czytelnikowi na uzupełnienie obrazu całości wyników badawczych. Dla praktycznego użytku zawierają one też teksty dwóch duszpasterskich instrukcji odnoszących się do zadań charytatywnych Kościoła.

Rozdziały monografii komponują się w schemat dobrze odpowiadający metodzie przyjętej w teologii pastoralnej. Trzeba podkreślić, że przeprowadzone badania ankietowe i ich prezentacja stanowią doskonały wzór zastosowania w teologii pastoralnej metod nauk szczegółowych. Książka będzie przykładem dla innych badaczy zajmujących się teologią praktyczną, jak wykorzystywać metody empiryczne w badaniach nad sytuacją współczesnego Kościoła i człowieka, któremu Kościół ma służyć.

Wartością książki, jak zresztą całej twórczości pisarskiej ks. Przygody, jest umiejętność trafnej syntezy. W części teoretycznej Autor prezentuje obszernie zagadnienia, unikając jednak rozwlekania tematu, a stąd nierozmywając sprawy i nienużąc czytelnika. Podaje w niej to, co najistotniejsze dla zapoznania się z kwestią. Jego język jest precyzyjny, trafiający szybko w sedno sprawy. Godne podkreślenia są klarowny, dobry w odbiorze styl wypowiedzi oraz jasno uporządkowany tok myśli. Cennym elementem są wstępy do poszczególnych rozdziałów, pozwalające szybko zorientować się w ich treści, jak też zwięzłe ich podsumowania.

Projekt badawczy, którego owocem jest przedstawiona monografia, stanowi ukoronowanie wieloletnich poszukiwań naukowych ks. Przygody, który od dawna zajmował się obszernym zagadnieniem funkcji charytatywnej Kościoła. Przeprowadzał m.in. badania nad różnymi aspektami tejże posługi. W przedstawionej rozprawie dopełnił „mapy” zagadnień związanych z diakonijną misją Kościoła.

W opinii recenzenta Autor rozprawy wywiązał się bardzo dobrze z badawczego zadania. Uzyskał interesujący materiał badawczy, który poddał w trafny i wyczerpujący sposób pastoralnej analizie. To pozwoliło mu, zgodnie z procedurami przyjętymi w teologii pastoralnej, sformułować krytyczne oceny i wyciągnąć wnioski co do realizowanych przez wolontariuszy zadań, jak też ich świadomości i duchowości w wymiarze apostołskim. Pozwoliło zatem na sformułowanie praktycznych postulatów co do prawidłowego, zgodnego z duchem Kościoła formowania tej grupy świeckich apostołów. Autor wykazał dobitnie, że chrześcijański wolontariat jest formą apostołskiej działalności w obszarze realizacji charytatywnej funkcji Kościoła. Nie stanowi więc jedynie filantropii, ale zakorzeniony jest głęboko w misji Kościoła, ma swoje teologiczne zakotwiczenie, realizuje miłość Boga w świecie. Jest jedną z form ewangelizacyjnego świadectwa. Posługując się stosowaną dziś często terminologią, stanowi realizację nowej ewangelizacji. Ponadto wolontariat przyczynia się do realizacji socjalnych zadań wchodzących w misję Kościoła oraz ma skuteczny wpływ na duchową odnowę ludzkiej społeczności. Wolontaryjna aktywność służy integralnemu rozwojowi człowieka, zarówno czynnego wolontariusza, jak i osób, ku którym jest ona skierowana. Ks. Przygoda wykazał także, że wolontariat potrzebuje duchowości. Aby był skuteczny, dawał niesłabnącą energię osobom weń zaangażowanym, winien opierać się o głębokie duchowe motywacje płynące przede wszystkim z Ewangelii. Posługując się nie teologicznym, acz często stosowanym dziś sformułowaniem, Autor wykazuje klarownie, że wolontariat jest cennym kapitałem społecznym, jednym z filarów prawidłowo funkcjonującego społeczeństwa.

Zaprezentowana monografia w części teoretycznej może stać się świetnym podręcznikiem traktującym o jednym z obszarów interesujących teologię praktyczną. Będzie zatem punktem wyjścia nie tylko dla studentów zdobywających teologiczną wiedzę, ale dla innych badaczy, którzy będą mogli na jej podstawie zgłębiać ten, dotąd dość słabo eksplorowany w literaturze naukowej obszar.

*Ks. Maciej Ostrowski*  
*prorektor UPJPII*